

L'ORIGEN DE L'ESCOLA NORMAL DE LLEIDA DINS EL SISTEMA LANCASTERIÀ

Josep Lladonosa i Pujol

I) Apareix el Magisteri Nacional a la província de Lleida.

L'Organització del Magisteri Nacional arranca de la creació de la Comissió Central de la Ensenyança (setembre de 1834), que depenia en principi del Ministeri de la Governació, car aleshores encara no existia el Ministeri d'Instrucció Pública. I la Diputació provincial de Lleida no començà a funcionar fins el 30 d'abril de 1836 (1).

Però la reglamentació de les Escoles sota el control de l'Estat, si bé depenent econòmicament del municipi, no la veiem efectiva fins que es promulgà la Llei Fonamental del 21 de juliol del 1838. Hom disposava el nomenament en cada Ajuntament, d'una comissió local de l'Ensenyança, formada per l'alcalde, un regidor, el Rector i dues persones instruïdes; els mestres, com antany, gaudirien de casa-habitació, sou no inferior a 1.100 rals anuals, retribucions establertes amb contracte per pares dels alumnes, i així amb altres emoluments (2). I el 27 d'octubre es va constituir La Comissió Provincial d'Instrucció Pública. Tot i tractant-se d'un règim liberal i manifestadament progressista, amb un Cap Polític Superior, Juan Gutiérrez, de la línia d'Alvarez Mendizábal, formaven part com a vocals d'aquella, el canonge Anastasi Felix, cabiscol de la Catedral i designat pel bisbe Julián Alonso que simpatitzava amb els carlins i el terratinent Ramon Tarragona (3).

Aleshores per a obtenir el títol de Mestre elemental de primer ensenyament s'exigia un examen sobre Religió i Moral (4), el Catecisme històric de Flery (5) o l'oficial de la Diòcesi; lectura d'un llibre imprès i un altre de manuscrit amb lletra antiga i moderna; cal·ligrafia, tant en majúscules com en minúscules; principis d'Aritmètica teòrica i pràctica; gramàtica castellana, mètodes d'ensenyament i la seva aplicació. A les mestresses hom exigia les mateixes assignatures més la costura. Aquestes normes reglamentàries esdevindrien vàlides fins a l'establiment de les Escoles Normals (6).

II) L'Escola Normal Central. Pablo Montesino. L'urgellés Otó Fonoll.

Fou el 26 desembre de 1834 que el «Boletín Oficial de la Provincia» publicava un reial Decret de 31 d'agost, en què la reina governadora Maria Cristina de Borbón, «plenament convençuda que la instrucció primària és un dels més importants beneficis que hom pot concedir als pobles i que cap altre esdevé més eficaç per a la felicitat de les famílies, la millora dels costums, el coneixement i reforma dels abusos i la consolidació de les institucions», ordenava la constitució

d'una comissió *de sujetos ilustres* (la citada Comissió Central de la 1ª Ensenyança) perquè preparés un pla aplicable a tot el territori de la Monarquia, el qual hauria d'assegurar a més d'un règim administratiu eficient, la subsistència dels professors dels centres docents a crear. Proposava que aquests adaptessin mútuament el *mètode lancasterià*, que era l'utilitzat per l'Escola Normal Central de Madrid, instal·lada no feia gaire a la capital d'Espanya. Les Diputacions tindrien el càrrec d'escollir mestres de prestigi, per a estudiar l'esmentada Escola Normal Central, d'on haurien d'eixir les primeres promocions de professors de la província.

La Diputació de Lleida fou una de les més matineres en trametre a Madrid mestres-alumnes, *los cuales deberian pasar a la Corte para seguir el método lancasteriano*. Aquests cobrarien per al seu manteniment i l'estada a Madrid, de l'erari públic. En la sessió provincial del 16 de febrer de 1839, s'acordà de nomenar el mestre Otó Fonoll, resident a la Seu d'Urgell. La quantitat assignada per als seus estudis a la Normal central, havia estat dipositada a requeriment del Cap Polític Superior, que aleshores ho era el noble terratinent Manuel de Pedrolo (7). A Otó Fonoll li costà molt d'arribar al seu destí, puix les comarques de Lleida estaven infestades de *gavillas facciosas*. La província tret de la capital i els caps de partit, es trobava a mercè de l'exèrcit carlí. Tot i això, el 29 de juny rebé un lliurament de 800 rals de billó per a despeses de viatge.

El 6 de desembre la Diputació encara designà un altre alumne per anar a l'Escola Normal Central, el que posteriorment serà insigne pedagog i professor Domingo de Miguel, un aranès, natural de Vilac, en atenció als seus mèrits docents, a desgrat de la seva joventut (9). Fonoll i De Miguel, dos mestres del Pirineu Lleidatà, que estengueren aquell mètode didàctic del famós educador anglès, Joseph Lancaster (1778-1838), que desenrotllà en la seva coneguda obra *The British System of education*, consistent en ensenyar comunament a base de monitors i enginyosos procediments memorístics i de globalització de mots i síl·labes en la didàctica del llenguatge. El sistema de monitors era pràctic i econòmic, cosa que facilità la seva difusió. El mètode fou introduït a Espanya per alguns refugiats liberals després de la mort de Ferran VII. Un d'aquests fou el famós Pablo Montesino, que havia estat nomenat, precisament aquell any, Director de l'Escola Normal Central (10).

No feia gaire que s'havia instituït a Lleida la *Societat Econòmica d'Amics del País* i el mateix 1839, patrocinada per aquesta «il·lustrada corporació, s'instal·là a Lleida l'*Acadèmia Científica* Maria Arana i Velasco, de caire privat i amb una aula per a l'ensenyament a minyons. En tant, una circular publicada al «Boletín Oficial» de 26 de novembre de 141, la Diputació Provincial comunicava als municipis de la Província, «que després de treballar els diputats amb tots els mitjans possibles per a la instal·lació a la Capital d'un Institut de Segon Ensenyament havia sol·licitat a la Superioritat per a l'establiment d'una Escola Normal, forja dels futurs mestres de primeres lletres».

Tantost fou acceptada la petició, la Corporació provincial emprengué aquella tasca

força anhelada pels patrocinadors de l'educació pública. Fou designat director l'ex-alumne de Pablo Montesino, Otó Fonoll, i s'utilitzaren algunes aules del Seminari Conciliar, aleshores situat a l'antic Col·legi de la Companyia, abandonat pels jesuïtes l'any 1767 quan foren expulsats per primera vegada dels dominis espanyols. Les classes s'obriren el primer dia de maig de l'any 1842. Però la Diputació continuava sostenint a la Normal Central de Madrid alguns altres pensionats entre els quals hi apareix un germà de l'esmentat Domingo de Miguel (12) . En total, quatre alumnes lleidatans a l'Escola Central.

No fou fins el primer dia de novembre del 1844 que els normalistes de Lleida pogueren ocupar les aules cedides a l'antic convent del Roser llavors exclaustat. Però encara es mantenia el culte dins d'Església barroca de Sant Domènec, el temple més grandios de la ciutat després de la nova Catedral. Fins a la data havien sortit 117 alumnes amb el títol de mestres de l'Escola Normal de Lleida. El professorat estava compost per un director amb un salari anual de 88,000 rals de billó un segon professor amb 6.000, un eclesiàstic encarregat de l'ensenyament de la religió, que en cobrava 2.000 i un regent de l'Escola Annexa o pràctica, el qual durant molts anys fou Joan de Calahorra.

III) El sistema lancasterià.

El 1849 Otó Fonoll es traslladà a Barcelona per a regentar l'Escola Normal d'aquesta Ciutat, i la direcció de la Normal de Lleida correspongué al professor Domingo de Miguel que també impartí lliçons a l'Institut de Segon Ensenyament, centre docent instal·lat en el mateix ex-convent des de 1841 (13). El professor Fonoll morí el 1875 a la mateixa Ciutat Comtal (14). Deixà escrits distints treballs pedagògics. El «Butlletí Oficial» del 17 de setembre de 1842, anunciava un *sil·labari* inspirat en els mètodes lancasterians, obra de Odón Fonoll, *con lecciones prácticas de silabeo, según los métodos de Lectura más universalmente admitidos en Europa* (15).

El *Silabario* d'Otó Fonoll, del qual encara vaig veure'n un vell exemplar a l'Escola d'Arrós (Vall d'Aran), constava de 17 cartells, una mena de posters penjats a la paret per a ésser llegits pels alumnes. Aquests se situaven en grupets, dirigits pels monitors (els deixebles més aventatjats). El *Sil·labari* es venia al domicili de l'autor, situat al carrer de l'Estereria (avui desaparegut), entre les places de la Sal i Sant Joan. El preu de cada exemplar era de 12 rals (16).

La tècnica didàctica del sistema Lancàster, potser més que el pedagog anglès, l'ideà Andrew Bell, un escocès que introduí el *Monitorial Sistem* a Madràs (Índia), on dirigia un orfenat militar.

El Sistema Lancàster, arrelà força a la Província de Lleida, car, entre Otó Fonoll i Domingo de Miguel i altres mestres provinents de l'Escola de Montesino, deixaren un impacte a

comarques, com hem vist, és un record viu encara a la Vall d'Aran els anys 30. Més en concret als establiments de Beneficiència de la Diputació Provincial i a l'antiga Escola de la Casa de Misericòrdia (avui Llar de Sant Josep), utilitzava el tal procediment (1918-1921) el seu mestre Cipriano Muñoz. Després d'aquest, ja no l'he vist emprar per cap altre company de professió.

Pasqual Madoz (17), diputat a Corts per Lleida l'any 1837 i molt vinculat Catalunya fins el 1847, sobre Otó Fonoll escriví el següent: *La Provincia de Lérida ha empezado a tocar las ventajas del establecimiento de la Escuela Normal, pues antes de esta época la Enseñanza era viciosa. El director don Odón Fonoll, joven ilustrado y de una aplicación poco común, es digno de los elogios que desinteresadamente le tributamos* (18).

Els anys en què l'Escola Normal de Mestres de Lleida estigué regida per Domingo de Miguel, aquest professor aconseguí elevar-la a la categoria d'Escola Superior del Magisteri igual que ho aconseguiren altres escoles de mestres de l'Estat. Àdhuc treballà aquells anys en establir una Escola d'Agricultura, amb la seva granja d'experimentació agrícola, que hauria d'anar a càrrec dels normalistes. La Diputació en principi acollí bé la petició, però en la sessió del 3 de gener de 1867 deixà el projecte per a una millor ocasió (19). De Miguel, un filòsof del *Centre cristià espiritista* que publicava a Lleida una revista «El Buen Sentido», el 1870 hagué de deixar la direcció de l'establiment (20).

- 1) Josep Lladonosa, *Historia de la Diputación Provincial de Lérida*, vol. I. pp. 53-59 (Lleida, Artis, Estudis Gràfics, 1974).
- 2) *Colección de Reales Decretos, Ordenes y Reglamentos relativos a la primera Enseñanza Elemental y Superior, desde la publicación de la Ley de 21 de julio de 1838* (Madrid, 1850).
- 3) Aquest prelat acabà reconeixent el pretendent Carles de Borbó. Sobre el tema, vegeu *Actas de la Comisión Provincial de Instrucción Pública* (1838-1844), de l'Arxiu de l'Escola de Magisteri de Lleida.
- 5) De André Hercule Fleury (1653-1743), nogensmenys.
- 6) Arx. Dip. Lleida, vol. III, ff 12 r, 36r, 51 r, 83 r i 146.
- 7) Era natural del lloc d'Aranyó i residia a Cervera.
- 8) Lladonosa, op. cit. pp. 134 i 135.
- 9) Com veurem més avall, encara resten mostres de la seva influència escolar en els pobles aranesos de la Marquetosa.
- 10) Lladonosa, op. cit. p. 134.
- 11) Lladonosa, op. cit. pp. 359-361.
- 12) A. Dip. de Lleida. Hemeroteca, Butlletí Oficial del 12 de juliol de 1845.
- 13) Lladonosa, op. cit. pp. 353-359.
- 14) Ceferi Rocafort, *Provincia de Lleyda*, dins *Geografía General de Catalunya* de Francesch Carreras i Candi, p. 491 (Barcelona, 1920).
- 15) També s'hi refereix Pascual Madoz, *Diccionario Estadístico, Geográfico, Histórico de España y sus posesiones de Ultramar*, vol. 10, p. 249 (Madrid, 1847).
- 16) Lladonosa, op. cit. p. 361.
- 17) Era navarrès d'origen i fou gran amic del general Prim. El 1836 havia estat també Governador de la Vall d'Aran.
- 18) Madoz, op. cit.
- 19) Arch. Dip. de Lleida, Actes de l'any 1867., ff. 4 i 14.
- 20) El llibre *España es mi Patria*, de l'Editorial Dalmau i carles de Girona (1924), a més del retrat de Domingo de Miguel porta un esbós biogràfic de la seva personalitat.